

De la bibliografia de Pau Vila a partir de l'any 1925

per LLUÍS CASASSAS i SIMÓ

1. L'exemple que havia donat Pau Vila amb la publicació de *La Cerdanya*, fou seguit molt aviat. Fou, junt amb el model que havia proposat Miquel Santaló, l'any 1923, amb la seva obra fonamental (*Per l'estudi de Catalunya. Concepte de la comarca geogràfica i dels seus factors. Com se forma una comarca*), l'inici d'una llarga descendència que, malgrat els canvis metodològics, i malgrat els trontollaments esdevinguts en la vida col·lectiva de Catalunya, no s'estroncà.

Tot un cúmul de factors feren possible que les idees del posibilisme vidalià s'enguessin ràpidament per Catalunya: no es poden oblidar els tradicionals lligams existents entre la intel·lectualitat catalana i la cultura francesa, ni el paper jugat en tot aquest camp, pels mestres d'escola, analitzant i descrivint, sovint, el territori dels pobles on exercien el seu mestratge, ni es pot separar la difusió de les noves idees del moviment general de renovació de la cultura que s'experimentava a Catalunya des dels començaments del segle amb el consolidament i l'esponera del sentiment nacionalista que havia caracteritzat, des de mitjans del segle dinou, la cultura i la política, a tot Europa. L'afermament del nacionalisme hi havia provocat la revifalla dels estudis geogràfics i la renovació del seu ensenyament. Diu Claval en «La naissance de la géographie humaine» que, en la consolidació dels nous estats era com si els seus dirigents es preguntessin: «Com inculcar als joves l'amor al seu país, com fer-los comprendre el que li deuen, com fer-los sensibles al que en fa la seva originalitat? Doncs, ensenyant-los geografia!»

A Catalunya, les circumstàncies històriques contribuïren a facilitar aquesta tendència. El retorn de la Universitat a Barcelona, la Renaixença, el consolidament dels estudis de les ciències naturals, la pràctica de l'excursionisme científic, el subjectivisme i el coneixement de les doctrines evolucionistes, el descobriment de les arrels socials de les ciències humanes, amb la conseqüent florida dels estudis històrics i de l'interès per l'anàlisi de les formes de vida, l'inventari que s'anava fent de tot el país..., permeteren un coneixement ampli de les realitats espacials, coneixement que, sempre, ha estat un dels fonaments possibles del nacionalisme.

La creació de l'Institut d'Estudis Catalans, els entroncaments amb els grups inquiets formats al voltant de la Institución Libre, la generalització de les beques per ampliar estudis a l'estranger, i tantes altres actuacions dutes a termes pels nous grups dirigents de Catalunya, que des de finals de la primera dècada del segle havien dut al poder les classes mitjanes liberals, tendiren a divulgar el coneixement del país i la seva racionalització. Era com si hom volgués assegurar-se procurant evitar noves hu-

miliacions col·lectives, procurant evitar una nova dependència cultural, preparant unes noves generacions que poguessin afermar tant les bases de la cultura autòctona com les de l'edifici polític que es volia crear desseguida.

Era necessari, doncs, el coneixement, en detall, de rius i de muntanyes, de l'emplaçament de viles i de mercats, de tota la complexa realitat humana i física del país, ja que es comprenia que l'home no és sinó un element més del conjunt del món i que tota la seva activitat no pot ésser situada fora de les imposicions del medi. Aleshores, doncs, comprendre els lligams entre aquesta activitat humana i les dites imposicions del medi havia de portar a aixecar l'edifici de l'anàlisi regional i, com a conseqüència, a l'aparició de la seva màxima expressió: la monografia regional, carregada amb tota la seva intenció didàctica.

És per tot això que, a Catalunya, la crida de Pau Vila fou, tan aviat escoltada i que les monografies regionals i els estudis de l'anàlisi regional tingueren una tan prompte continuïtat. Potser també podria dir-se que a aquesta continuïtat hi contribuï el fet de que a Catalunya tampoc no s'estroncà la inquietud per l'afermament de la consciència nacional, i la necessitat de contribuir de nou a la reconstrucció nacional.

La passió nacionalista d'aquells moments inicials ajuda a explicar l'èxit de la nova geografia humana i justifica el lloc que se li conferí en tots els moviments de renovació de l'ensenyament. Fou així com els interessos nacionals i, sens dubte, els interessos materials representats pels grups dominants aleshores a Catalunya, contribuïren al desenvolupament dels estudis geogràfics.

Tampoc es pot negligir, tal com s'ha dit més amunt, el fet de les relacions que els grups culturals de Catalunya mantenien amb la cultura francesa, pintors, arquitectes, literats... i geògrafs. En aquest context s'ha d'integrar l'estada de Pau Vila prop de Blanchard i l'estada d'aquest darrer a Barcelona, amb les seves conferències de 1925 al Centre Excursionista de Catalunya sobre la geografia humana de la muntanya, conferències que, com és sabut, Vila traduí, adaptà i comentà, ampliant la traducció amb unes llargues anotacions, en les que aplicava el que deia Blanchard al cas concret de Catalunya. Les conferències foren publicades al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (*Assaig de Geografia humana de la muntanya*), 1925), i contribuïren àmpliament a la divulgació de les noves tendències possibilistes i del nou model metodològic. Aquestes tendències i aquests mètodes s'afermaren després de l'aparició de la monografia *La Cerdanya*, l'any 1926.

2. La imprecisió sobre el concepte de comarca (tampoc la geografia regional francesa no es preocupava de qüestions conceptuals) no fou un obstacle que impedís l'aparició de diverses monografies comarcals. En elles, i en els estudis comarcals que publicà Pau Vila en la primera etapa del possibilisme geogràfic a Catalunya és present aquesta imprecisió conceptual i, tot i que ben aviat s'imposaren clarament les orientacions de la geografia humana, l'enfoc oscil·lava entre definir la comarca com al conjunt de relacions existents entre els elements que la componen o com al marc físic o al territori damunt del qual tenen lloc aquestes relacions.

Però el lligam existent entre els primers pensadors possibilistes catalans i el moviment general de les idees i, també, la formació pedagògica de molts d'ells, potser, en primer lloc, de Pau Vila, junt a la seva manca de preparació en el camp de les ciències naturals —fet que no impedí, ans al contrari, que Vila estudiés fins els seus darrers moments, la naturalesa i la realitat física— feren que ben aviat predominessin les tendències generals de la geografia humana i que la comarca fos definida, en el pensament humanista de Pau Vila, com un ésser viu, moltes vegades de continguts i de límits variants.

En les primeres monografies comarcals, si no s'ignorava el paper dels factors climàtics, que tan sovint són imposats per la topografia, ni es desdenyava el valor dels sòls i la seva evolució, el que hi era més valorat, i ho continuà essent des d'aleshores, fou l'impacte de tots aquests factors i dels altres que són patrimoni de la geografia física, en els homes, i les seves conseqüències en llur organització, relacions i gèneres de vida: no s'oblidi que la geografia humana aparegué coetàniament amb la revolució darwinista i que, per tant, si es tenia ben clara la idea de que el medi modelava els éssers vius, també ho era la de que els grups humans eren marcats per tots els determinants físics.

3. Durant aquesta primera etapa, en la que, al costat de la curiositat pel nou mètode i la inseguretat de la tècnica ja es troben madurs procediments d'explicació i intents de la síntesi que es proposava la tendència possibilista de la geografia, aparegueren les obres següents, de Pau Vila:

1. *Assaig de Geografia Humana de la Muntanya*, «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», Barcelona 1925, 114 ps. (recollit a «Selecció d'Escrits de Geografia», II).
2. *La Cerdanya*. Editorial Barcino, «Enciclopèdia Catalunya», Barcelona 1926, p. 352.
3. Pròleg d'*El Paisatge de Catalunya* de Marcel Chevalier. Ed. Barcino, «Enciclopèdia Catalunya», 6 Barcelona 1928.
4. *El Vallès, Assaig Geogràfic*, «La Comarca del Vallès, 2.ª part», Casa del Vallès «Biblioteca d'Estudis Comarcals», Barcelona 1930, ps. 1-83 (recollit a «Selecció d'escrits de Geografia», I).
5. *Les marques de Ponent. Primera sèrie: Entre el Cinca i la Noguera Ribagorçana*, Publicacions del Centre Excursionista Rafael Casanoves, Barcelona 1930.

El punt màxim d'aquesta etapa, punt que demostrà l'empenta humana, agosarada i científica que caracteritzà tota la vida de P. Vila, fou la publicació del primer assaig de geografia de Catalunya escrit d'acord amb les orientacions de la nova geografia possibilista: amb aquesta obra, petita en extensió, es posà la pauta que havia d'orientar durant més de mig segle els futurs treballs de geografia de recerca i d'anàlisi de la realitat catalana.

Dins del grup d'obres de geografia general de Catalunya cal incloure la que Vila va escriure durant la guerra civil, per encàrrec del Comissariat de Propaganda de la Generalitat. És un breu resum de geografia de Catalunya exposat amb un gran sentit didàctic, planerament, sense que això representés cap obstacle a l'anàlisi científica i al rigor expositiu. Per això, i perquè els avatars de la guerra i les circumstàncies adverses imperants en la postguerra en feien una obra de difícil consulta, el 1977, el Congrés de Cultura Catalana considerà avinent fer-ne una nova edició, en facsímil, que s'ha convertit en una de les obres sense dubte més representatives i de consulta obligada.

6. *Resum de geografia de Catalunya*, Editorial Barcino, «Col·lecció Popular Barcino», Barcelona 1928-1935: Vol. I, *Aspecte físic*. Vol. II, *Aspecte humà. El Litoral*. Vol. III, *Aspecte Humà. El Prelitoral, 1*. Vol. IV, *Aspecte humà. El Prelitoral, 2*. Vol. V, *Aspecte humà. Depressió Central, 1*. Vol. VI, *Aspecte humà. Depressió Central, 2*. Vol. VII, *Aspecte humà. El Prepirineu i el Pirineu, 1*. Vol. VIII, *Aspecte humà. El Prepirineu i el Pirineu, 2*. Vol. IX, *Visió de Conjunt i Taula alfabètica*.
7. *La Fesomia geogràfica de Catalunya*, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1937. També hi ha unes edicions en castellà i en francès.
8. *La Fesomia geogràfica de Catalunya*, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya-Editorial Laia, S.A. (Àmbit «Ordenació del Territori» del Congrés de Cultura Catalana), edició facsímil, Barcelona 1977.

Durant aquells anys, com a fruit de la seva preocupació didàctica i amb el seu volgut lligam constant amb la realitat social i nacional del moment, Pau Vila ja havia començat a publicar articles sobre temes geogràfics en diaris i revistes. En el present article, aquests treballs —que pel seu nombre i pel seu contingut no es poden considerar una obra menor— es relacionaran al final.

4. És sabut que, a Catalunya, la preocupació per les qüestions relatives a la divisió territorial és una constant en el seu pensament geogràfic.

Sembla que en el camp precís de la geografia de l'espai i del seu ordenament, l'escola geogràfica catalana es pot definir i es caracteritza pel fet de que diversos pensadors, malgrat el seu origen divers i la seva pertinença a corrents ideològics diversos, han sabut trobar a Catalunya un ambient que els ha permès el desenvolupament de totes llurs possibilitats. Potser aquest ambient secular, estès per tota la societat catalana, fou el que en realitat afavorí tot el desenvolupament del pensament als conreadors de la ciència geogràfica a Catalunya, endegant-los vers el camí concret de l'anàlisi espacial.

Com és sobradament conegut, són notables les aportacions de Pau Vila tant a la discussió del concepte de comarca com al plantejament de les bases per a una divisió territorial pròpia de Catalunya, que fos factible de substituir a la divisió en quatre províncies, considerada estranya, inoperant i obsoleta.

En primer lloc, cal assenyalar la contribució de Vila al Curs que, l'any 1930, organitzà la Casa del Vallès a Barcelona, amb l'objecte de debatre el concepte de comarca, a les vigílies d'un canvi que es creia esperançador.

Pau Vila hi pronuncià una documentadíssima conferència. Però el que més transcendència tingué fou la seva discussió dels aspectes metodològics i la presentació d'un mapa de la divisió comarcal. Aquesta presentació fou important perquè representava la primera revisió pública del primer mapa comarcal modern de Catalunya (N. Font i Sagué, *Determinació de les comarques naturals i històriques de Catalunya*, Anuari dels Jocs Florals, 1897) i també perquè fou el precedent immediat del que elaborà la Ponència de la Generalitat.

Molt poc després, el Govern de la Generalitat republicana creà (1931) la Ponència per la divisió territorial de Catalunya, on P. Vila jugà un paper decisiu, al costat dels altres membres que en formaven part: Josep Iglésies, Felip Solé, Pere Blasi, Antoni Rovira i Virgili, Antoni Bergós... És per això que no es poden excloure d'una bibliografia de Vila els dos llibres publicats per la Generalitat de Catalunya, sobretot tenint en compte que, en el segon, es fa explícita menció de que Pau Vila és l'autor directe de quatre dels seus principals capítols.

9. *Per a una solució del problema comarcal: una divisió de Catalunya en comarques, dins El problema comarcal a Catalunya*, Casa del Vallès, col. «Biblioteca d'Estudis Comarcals», vol. II, Barcelona 1931, 142 ps. ps. 95-139, hi ha un mapa plegat.

10. *Divisió Territorial de Catalunya: Estudis i Projectes. Nomenclàtor de municipis*, 2 toms (el segon de mapes, 4 a 63.000), Generalitat de Catalunya, Barcelona 1933.

11. *La Divisió Territorial de Catalunya*, Conselleria d'Economia, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1937, ps. 115. (Hi ha edició facsímil: Congrés Cultura Catalana, Barcelona 1977).

12. *Nomenclàtor de Municipis amb mapes de municipis i vegueries*, hi ha un mapa comarcal plegat. Generalitat de Catalunya, Departament d'Economia, Barcelona 1938.

5. El gener del 1939, com tants d'altres ciutadans que havien romàs fidels a la república, Pau Vila, a la ratlla de la seixantena, empregué el camí de l'exili. Foren prop de trenta anys en que treballà lluny de Catalunya. Vila, per confiança en l'home

i per noblesa d'esperit s'identificà amb la cultura dels països on la vida el portà i hi feu obra perdurable i científica.

Malgrat això, el seu mestratge continuà exercint-se, tant directament, a través d'un contacte epistolar ininterromput, com a través de la lectura de les seves obres i de la discussió dels seus resultats. La Divisió Territorial de Catalunya, que la Generalitat havia promulgat l'agost del 1936, esdevingué una eina de treball; la metodologia emprada per la Ponència fou estudiada i aplicada; els articles periodístics foren buscats, copiats, llegits i comentats a bastament, en els cenacles geogràfics.

Tot això feu que l'Editorial Barcino de Barcelona intentés l'aplegall, classificació i edició d'aquells articles esparsos. Les dificultats de la censura imperant anaren retardant-ne la publicació. No fou fins els 1962-1963 en que s'assolí el permís per aplegar-ne uns quants i editar-los, quedant-ne molts, encara, sense poder-se publicar.

13. *Visions géographiques de Catalunya*, Editorial Barcino, «Biblioteca Geogràfica Barcino», vol. I (1962) vol. II (1963), Barcelona, I: ps. 228, II: ps. 321. (Recull d'articles de «La Publicitat» de Barcelona publicats entre 1929 i 1938.)

Pocs anys després, el 1968, iniciades les seves estades periòdiques a Catalunya, Pau Vila s'incorporà al Consell de Redacció de la *Geografia de Catalunya* que publicava l'editorial AEDOS de Barcelona i que dirigia Lluís Solé i Sabarís. En aquell Consell de Redacció s'hi trobaven, també, Josep Iglésies, Salvador Llobet i Joan Vilà i Valentí.

Abans de les seves aportacions cabdals a la *Geografia de Catalunya*, que s'analitzaran després, Pau Vila, conjuntament amb Lluís Solé i Sabarís, hi publicà el capítol corresponent a la Cerdanya, amb el que reemprenia el contacte amb qüestions que havien estat al centre de les seves preocupacions prop de quaranta anys abans.

14. *Cerdanya*, dins *Geografia de Catalunya*, AEDOS, amb Lluís Solé i Sabarís, vol. II, ps. 211 a 213, Barcelona 1968.

6. L'arribada de Pau Vila a Catalunya representà, d'un costat, la possibilitat d'exercir un mestratge directe sobre les noves generacions de geògrafs: recerques en les que participà, tesis que dirigí i encoratjà, conferències, seminaris i discussions obertes sobre tots els temes de més actualitat en el camp de la geografia. No fou aliè, tampoc, a cap reflexió sobre els nous corrents geogràfics —quantitativistes, radicals—, ni en cap discussió sobre les mancances dels mètodes tradicionals, sobre el paper de la geografia física, sobre les revisions necessàries de l'obra de Ponència..., en cap moment no mancà la paraula, el consell, la participació de Vila. D'altra part, fou possible el treball personal, acabant obres iniciades anteriorment i enllestint-ne d'altres de noves. Durant aquests darrers anys fou considerable, també, la seva aportació al coneixement de la ciutat de Barcelona (geohistòria, geografia física, urbanisme...) i als resultats de l'engrandiment metropolità. De tots aquests treballs en foren resultat algunes obres cabdals.

15. *Les conurbacions urbanes. Suggestiments amb motiu de l'expansió barcelonina*, Fundació Bosch i Cardellach, Quaderns d'Estudi de la Fundació, Sabadell 1968.

16. *Barcelonès*, article, «Gran Enciclopèdia Catalana» volum II, ps. 240 i 241, Barcelona 1971.

17. *Comentaris i suggeriments a «Dinàmica i perspectiva del Vallès»*, Fundació Bosch i Cardellach, Sabadell 1973, Ps. 28.

18. *El Barcelonès i Barcelona ciutat: de les primeres etapes del poblament a l'Exposició de 1888 a Geografia de Catalunya* d'AEDOS, vol. III, ps. 497 a 628, Barcelona 1974.

19. *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, amb la col·laboració de Lluís Casassas, Editorial AEDOS «Enciclopèdia Catalana Aedos», Barcelona 1974, Ps. 491.

20. *La circulació de les aigües del Pla de Barcelona en el passat*, a «Cuadernos de Aqueología e Historia de la ciudad», Museo de Historia de la Ciudad, Ayuntamiento de Barcelona, n.º XVII, ps. 13-20 (hi ha un mapa plegat de la hidrografia natural del sector central del Barcelonès), Barcelona 1977.

21. *Present i futur del Vallès, II*, Butlletí de la Institució Cultural del CIC, Sessió inaugural del Curs 1978-1979, conjuntament amb Lluís Casassas i Simó, Terrassa, 1979.

La seva preocupació per la geografia de Barcelona ja l'havia portat, abans de la guerra civil, a traduir l'article de Faucher, publicat a la revista de la Universitat de Tolosa del Llenguadoc.

22. *Interpretació geogràfica de Barcelona*. «Revue de Géographie des Pyrénées et du Sud-Ouest», Tolosa 1935 (S'insereix al «Butlletí» del CEC, XI-35.)

7. Pau Vila, que fou un exemple de català obert al món i a totes les manifestacions de la cultura, participà a alguns dels Congressos de la Unió Geogràfica Internacional, aportant-hi comunicacions que contribuïren al coneixement i a la divulgació de diversos aspectes de la geografia de Catalunya. En els Congressos de París, Varsòvia i Amsterdam hi assistí portant la representació oficial de la Generalitat de Catalunya.

23. *Localisation des anciennes industries en Catalogne*, Congrès Internacional de Geografia, «Résumés des Communications», París 1931.

24. *Localisation et évolution de l'industrie du papier en Catalogne*, Comunicació presentada al Congrés de la Unió Geogràfica Internacional, Varsòvia 1934.

25. *Le peuplement de la Catalogne. Le problème géographique de l'eau*, Comunicació presentada al Congrés Internacional de Geografia, Amsterdam 1938.

Aquestes comunicacions, per la seva importància, foren traduïdes i publicades, posteriorment, constituint petites obres individualitzades:

26. *Assaig d'una localització de les indústries antigues a Catalunya*, «Estudis Universitaris Catalans», publicacions, Barcelona 1932, XVII.

27. *L'aspecte geogràfic de la indústria paperera a Catalunya. I: Els orígens en relació amb l'ambient físic i humà. II: Localització dels agrupaments paperers*, «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», febrer i abril 1935, Barcelona.

28. *El poblament de Catalunya. El problema geogràfic de l'aigua*, «Revista de Catalunya», Barcelona, setembre 1938 (hi ha un mapa plegat).

8. Finalment, una vegada foren restablertes a l'Estat espanyol unes condicions polítiques que garantien una major llibertat d'expressió, com que Curial, edicions catalanes va considerar necessària la divulgació de l'obra dispersa de Pau Vila, s'emprengué l'edició d'uns volums on es recollien els articles de Vila publicats al llarg del temps. Uns, ja s'havien aplegat a les *Visions Geogràfiques de Catalunya* de l'Editorial Barcino (1962-1963); però d'altres, tal com s'ha dit abans, en el moment de l'edició dels volums de l'Editorial Barcino no havien obtingut el permís per editar-se.

Hom va considerar que les generacions sorgides després de la derrota de 1939 necessitaven conèixer, en tota la seva amplitud, el pensament i l'obra de Pau Vila. Hom va considerar la urgència de la publicació dels treballs de Vila sobre l'agencament territorial de Catalunya i, per això, s'havia de reeditar la seva obra dispersa, tot i que havia estat escrita en una diferent circumstància política i amb uns planteja-

ments teòrics distints que els d'avui quan s'han incorporat els postulats de la ciència moderna.

Tot i això, com que el problema de base continua essent el mateix i com que continuava pensant-se que una eficaç labor col·lectiva exigeix el coneixement dels fets, es procedí a la ràpida publicació dels quatre volums següents:

29. *Selecció d'escrits de Geografia*, Curial Edicions Catalanes, «Biblioteca de Cultura catalana», volums 31, 32, 33 i 42.

Vol. I: *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona 1977, Ps. 330 (Pròleg de Lluís Casassas).

Vol. II: *Aspectes Geogràfics de Catalunya*, Barcelona 1978. Ps. 369.

Vol. III: *La Geografia i els seus Homes*, Barcelona 1978. Ps. 277.

Vol. IV: *Opinions d'un geògraf i actituds d'un ciutadà*, Barcelona 1979. Ps. 214 (En aquest volum hi ha un índex alfabètic que comprèn els quatre volums.)

9. Els últims anys de la vida del geògraf Pau Vila foren d'una activitat il·lusonada: conferències, sessions inaugurals de Curs de diverses entitats, cursets, actes d'homenatge que se li tributaren (Medalla d'Or de la Ciutat de Barcelona, de la Ciutat de Sabadell, homenatge de l'ICE de la Universitat de Barcelona i de la Societat Catalana de Geografia a l'Aula Magna de la Universitat...), debats públics sobre temes diversos (redacció final del Mapa Sanitari de Catalunya; debats previs a les conclusions de l'estudi de les noves bases teòriques i pràctiques per a una actual divisió territorial de Catalunya...).

Algunes vegades, la premsa publicà resums de les seves intervencions; d'altres vegades ho feren butlletins de diverses entitats; d'altres vegades les seves paraules foren gravades. Moltes altres vegades, però, les seves paraules han estat perdudes.

30. *Paraules liminars*, Àmbit VIII, Congrés de Cultura Catalana, l'Ordenació del Territori, la Seu d'Urgell, 14 novembre 1976, «Actes».

31. *Paraules de regreïment*, Acte de Concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Barcelona 1976.

32. *Els meus records*, recollits per Francesc Castells a «Serra d'Or», n.º 202 (any XVIII), juliol 1976.

33. *Consideracions d'un geògraf*, Universitat Autònoma de Barcelona, Doctor Honoris Causa, Bellaterra 1979.

10. Els articles escrits per Pau Vila, apareguts en diaris y revistes, foren relacionats per Montserrat Galera en el seu treball inclòs a la «Miscel·lània Pau Vila» que publicà la Societat Catalana de Geografia, a l'Editorial Montblanc-Marín de Granollers, l'any 1975. (GALERA, Montserrat: *Bibliografia de Pau Vila*, Miscel·lània, ps. 65-85). Alguns ja havien estat inclosos a la bibliografia que acompanya la Tesi de Doctorat de Lluís Casassas que fou publicada per Curial, Edicions Catalanes (*Barcelona i l'espai català*, «Biblioteca de Cultura Catalana», Barcelona 1977). Els articles de Pau Vila de contingut geogràfic aparegueren publicats en els reculls citats en el text de l'article present (*Visions Geogràfiques de Catalunya*, 1962-1963, Editorial Barcino, i *Selecció d'Escrits de Geografia*, 1977-1979, Curial Edicions Catalanes).

A continuació, i agrupats per temes, es relacionaran tots els que P. Vila va escriure i que tenen un marcat sentit geogràfic, agrupant-los, pel seu millor maneig, per temes.

10.A. EL PENSAMENT GEOGRÀFIC. QÜESTIONS GENERALS I COMARCALS

En aquest apartat s'inclou un conjunt d'articles referents al concepte de geogra-

fia, a la seva evolució a Catalunya i al seu ensenyament. Cobreixen un període d'una considerable llargària i això permet de veure l'afermament i l'evolució del pensament de Pau Vila. Una part important del conjunt la constitueixen els articles on Vila desenvolupà el seu pensament sobre la comarca. Algunes vegades, sembla com si el pensament sobre els fets comarcals, en Vila, no seguís un curs rectilini ni una evolució constant: és que, principalment en aquest camp, Vila sempre havia preferit a l'escriure, la investigació i la recerca dels matisos més amagats de la realitat.

34. *Sobre la denominació de les comarques*, «La Publicitat», 13-XI-1929. Recollit a «Visions...», I i a «Selecció», I.

35. *Els debats de les comarques. Maresme o Costa de Llevant?* «La Publicitat», 25-I-1931. Recollit a «Visions», II i a «Selecció», I.

36. *Activitats comarcalistes: el Foment d'Estudis de la Maresma*, «La Publicitat», 4-XII-1931.

37. *Per l'ensenyament de la Geografia de Catalunya. Llibres de consulta*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, 1-V-1931.

38. *Per l'ensenyament de la Geografia de Catalunya. Monografies geogràfiques*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, 1-VII-1931.

39. *Un qüestionari de Geografia local*, «Butlletí dels Mestres», Barcelona, 15-X-1931.

40. *Assaig de graduació de l'ensenyament de la Geografia local de l'escola primària*, edició ciclostilada.

41. *Al marge d'un article. L'excursionisme*, «La Publicitat», 20-IX-1933.

42. *Toc d'alerta. Urgència d'una divisió territorial, catalana*, «La Publicitat», 21-II-1933. Recollit a «Selecció...», I.

43. *La Divisió Territorial de Catalunya. Dos projectes*, «La Publicitat», 4-V-1933. Recollit a «Selecció...», I.

44. *La Divisió Territorial de Catalunya. Comarques*, «La Publicitat», 10-V-1933. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», I.

45. *1833-30 de novembre de 1933. Cent anys de provincialisme*, «La Publicitat», 2-XII-1933. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», I.

46. *La supressió dels governadors civils. I les «províncies»?* , «La Publicitat», 2-I-1934. Recollit a «Selecció...», I.

47. *Cent anys de provincialisme. Antecedents*, «La Publicitat», 7-I-1934. Recollit a «Selecció...», I.

48. *Cent anys de provincialisme. Projecte*, «La Publicitat», 17-I-1934. Recollit a «Selecció...», I.

49. *Deficiències. El mapa espanyol de Catalunya*, «La Publicitat», 16-III-1934. Recollit a «Selecció...», III.

50. *Desgavell toponomàstic. El mapa espanyol de Catalunya*, «La Publicitat», 22-III-1934. Recollit a «Selecció...», I.

51. *La geografia a Catalunya en els primers segles de l'Edat Moderna*, «La Publicitat», 14-XIII-1935. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», III.

52. *La geografia a Catalunya. Les darreries del segle XVIII*, «La Publicitat», 26-I-1936. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», III.

53. *Vegueries*, «La Publicitat», 5-XII-1937. Recollit a «Selecció...», I.

54. *Entre la història i la geografia de Catalunya. Les oscil·lacions geopolítiques antigues*, «La Publicitat», 14-VII-1938. Recollit a «Visions», I.

55. *Entre la història i la geografia de Catalunya. La concreció geopolítica medieval*. «La Publicitat», 29-VII-1938. Recollit a «Visions», I.

56. *El contingut popular de la Divisió Territorial de Catalunya*, «La Publicitat», 9-VI-1938.

10.B. LA GEOGRAFIA DE CATALUNYA: ASPECTE GENERALS I COMARCALS

Hom pot trobar, en aquest apartat, unes obres de caràcter general que comple-

menten, en certa menera, els treballs majors o que n'asseguren la seva divulgació, que Vila va creure necessària o que imposà la realitat del moment. S'hi pot trobar, també, un altre grup d'articles que tracten de qüestions referides a comarques o àrees concretes de Catalunya, que són com crides d'atenció sobre aspectes determinats.

57. *Excursió geogràfica pel Pirineus Mediterranis*, «La Veu de Catalunya», 10-IV-1929.
58. *Les Marques de Ponent. Entre el Cinca i la Noguera Ribagorçana*, «La Publicitat», 1929:
La terra, 1-VIII
Clima i vegetació, 8-VIII
Els conreus, 15-VIII
Els boscos. El bestiar, 22-VIII
Les indústries, 7-IX
Les cases, 10-IX
Els pobles, 12-IX
El poblament, 21-IX
Els homes, 26-IX
Recollit a «Butlletí del Centre Excursionista Rafel Casanoves», 1930 i a «Visions», II.
59. *La Catalunya humida*. «La Publicitat», 20-X-1929. Recollit a «Visions», II i a «Selecció...», II.
60. *La Catalunya seca. El paisatge natural*, «La Publicitat», 27-X-1929. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
61. *La Catalunya seca. Estralls de l'eixut i revifalla*, «La Publicitat», 8-XI-1929. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
62. *Aspectes dèltics de l'Ebre. Les anguiles de l'Encanyissada*, «La Publicitat», 20-XII-1929. Recollit a «Visions», II.
63. *Andorra a l'hivern*, «La Publicitat», 2-I-1930. Recollit a «Visions», II.
64. *Aspectes de Vallès. Terrassa i Sabadells, germanes*, «La Publicitat», 15-II-1930 i «Butlletí del Club Pirinenc de Terrassa», V-1930. Recollit a «Visions», II.
65. *Pel Maresme amb Víctor Balaguer. Guies ferroviàries romàntiques*, «Diari de Mataró», 12-XI-1930. Recollit a «Visions», II.
66. *Viatges anacrònics. De Montgat a Ocata*, «El Dia» de Terrassa, 24-XII-1930. Recollit a «Visions», II.
67. *Viatges anacrònics. D'Ocata a Premià*, «Diari de Mataró», 29-I-1931. Recollit a «Visions», II.
68. *Viatges anacrònics. Els dos Vilassars*, «Diari de Mataró», 14-IV-1931. Recollit a «Visions», II.
69. *Viatges anacrònics. Camí de Mataró*, «Diari de Mataró», 4-VIII-1931. Recollit a «Visions», II.
70. *Per terres de la Selva. Santa Coloma*, «La Publicitat», 4-XII-1932. Recollit a «Visions», II.
71. *Paisatges de Catalunya. La Segarra*, «La Publicitat», 27-VII-1933. Recollit a «Visions», II.

10.C. LA GEOGRAFIA DE CATALUNYA: ELS ASPECTES LOCALS

Existeix, a Catalunya, una tradició molt antiga i arrelada d'anàlisi dels aspectes geogràfics locals. Pau Vila els tractà amb rigor científic no incompatible amb la seva intenció divulgadora ni amb el seu llenguatge planer i entenedor. La passió excursionista de Vila li permeté de trobar, a cada moment, el tema precís, actual, de copsar-ne la problemàtica, i de proposar la resposta adequada quan el subjecte requeria alguna solució.

72. *Alcanar*, «La Publicitat», 28-XI-1929. Recollit a «Visions», II.

73. *Olot sota la pluja*, «La Publicitat», 19-III-1930. Recollit a «Visions», II.
74. *Aspectes d'Olot. El darrer barretinaire*, «La Publicitat», 26-III-1930. Recollit a «Visions», II.
75. *In Marítima*. Canet, «La Publicitat», 26-VI-1930. Recollit a «Visions», II.
76. *Viles mil·lenàries: Cardona. Prehistòria cardonina*, «La Publicitat», 17-VII-1930. Recollit a «Visions», II.
77. *Viles mil·lenàries: Cardona. Protohistòria cardonina*, «La Publicitat», 30-VII-1930. Recollit a «Visions», II.
78. *Parelles de pobles de la Costa Catalana*, «Diari de Mataró», 27-VIII-1930. Recollit a «Visions», II.
79. *Curanderisme nòmada. Les trementinaires de Tuixent*, «La Publicitat», 26-XI-1930. Recollit a «Visions», II.
80. *Viles mil·lenàries de la costa catalana. Turissa. Tussia*, «La Publicitat», 28-V-1931. Recollit a «Visions», II.
81. *Contrades pirinenques. La Vall de Lord*, «La Publicitat», 12-XII-1931. Recollit a «Visions», II.
82. *La Vall de Lord. La naixença d'una vila*, «La Publicitat», 19-XII-1931. Recollit a «Visions», II.
83. *Viatges anacrònics. Mataró, encara*, «Pàtria» de Manresa, 2-I-1932. Recollit a «Visions», II.
84. *Viatges anacrònics. Mataró*, «Diari de Mataró», 4-I-1932. Recollit a «Visions», II.
85. *Viatges anacrònics. Els dos Llavaneres*, «Diari de Mataró», 19-IV-1932. Recollit a «Visions», II.
86. *Sant Llorenç de Morunys. El monestir i la vila*, «La Publicitat», 24-VII-1932. Recollit a «Visions», II.
87. *La industrialització. Sant Llorenç de Morunys*, «La Publicitat», 24-VIII-1932. Recollit a «Visions», II.
88. *Sant Llorenç de Morunys. L'esclat de la tempesta*, «La Publicitat», 30-VIII-1932.
89. *La plaça de Medinaceli, evolució*, «La Publicitat», 9-IX-1932.
90. *La plaça de Medinaceli. Concreció*, «La Publicitat», 14-IX-1932.
91. *Sant Llorenç de Morunys. La posta prometedora*, «La Publicitat», 17-IX-1932. Recollit a «Visions», II.
92. *Suggerències. Anomalies municipals*, «La Publicitat», 27-XI-1932. Recollit a «Selecció...», II.
93. *Amb els estudiants de Tolosa. Encara Olot sota la pluja*, «La Publicitat», 1-IX-1934. Recollit a «Visions», II.
94. *Entre la llegenda i la història. El drac de Vilardell*, «La Publicitat», 2-I-1935. Recollit a «Visions», II.
95. *Entre el Maresme i la Selva: Roca-Rossa*, «La Publicitat», 14-VI-1935. Recollit a «Visions», II.
96. *De les Alberes a les Gavarres. Camí del Coll de Banyuls*, «La Publicitat», 18-VII-1936. Recollit a «Visions», II.
97. *Antiga Vila industrial de muntanya. Sant Llorenç de Morunys*, «Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya», I-1937.
98. *Catalunya endins amb els anhels de l'hora. Olot a ple sol*, «La Publicitat», 21-I-1937. Recollit a «Visions», II.
99. *Una història encoratjadora. No hi ha Urgell sense flagell?*, «La Publicitat», 29-XII-1938. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
100. *Origen i evolució de la Rambla*, «Miscel·lània Barcinonensia», XII-1965.
101. *El veritable origen de la Rambla*, «Serra d'Or», XII-1965.

10.D. LA POBLACIÓ I EL POBLAMENT

Els moviments de la població de Catalunya, la seva evolució al llarg de la història, els comentaris sobre l'estructura demogràfica de Catalunya i sobre la seva possi-

ble transformació, etc., provocaren l'aparició d'alguns articles de Pau Vila on aquests problemes foren tractats dins del marc general de la vida col·lectiva.

102. *El poblament a la Catalunya romana*, «La Publicitat», 13-III-1930. Recollit a «Visions», I.
103. *L'èxode muntanyenc*. *Tuixent*, «La Publicitat», 11-XI-1930. Recollit a «Visions», II.
104. *L'èxode muntanyenc. La resistència de Gòsol*, «La Publicitat», 31-XII-1930. Recollit a «Visions», II.
105. *Per l'estudi del poblament de Catalunya. Les excavacions*, «La Publicitat», 13-I-1932. Recollit a «Selecció...», IV.
106. *Interpretació geogràfica d'un fet històric. La revolta dels Bagaudes*, «La Publicitat», 27-II-1932. Recollit a «Visions», I.
107. *Les invasions bàrbares i el poblament. La riada franca*, «La Publicitat», 10-V-1932. Recollit a «Visions», I.
108. *El poblament i la Reconquesta. Segarra i Urgell*, «La Publicitat», 11-X-1932. Recollit a «Visions», I.
109. *El poblament i la Reconquesta. Lleida*, «La Publicitat», 14-X-1932. Recollit a «Visions», I.

10.E. L'AGRICULTURA, ELS BOSCOS I LA RAMADERIA

La temàtica d'aquest grup es refereix a qüestions que afecten als problemes del sector primari. Potser la formació possibilista tradicional de Vila li feu entretenir-s'hi especialment, ja que, des de Vidal de la Blache, aquella escola privilegià l'estudi dels mons arcaics i de les civilitzacions pageses. Malgrat tot, Vila no pot oblidar l'enxancament d'aquells problemes amb el món urbà, dominant, ja aleshores, a Catalunya.

110. *Nomadisme agrícola. Segadors*, «La Publicitat», 9-VII-1930. Recollit a «Visions», I.
111. *Les possibilitats agrícoles de Catalunya. Mataró Potatoes*, «La Publicitat», 17-V-1931. Recollit a «Visions», I.
112. *Els regatges a la Catalunya Central. Les obres antigues*, «La Publicitat», 17-VII-1931. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
113. *Els regatges a la Catalunya Central. Les obres modernes*, «La Publicitat», 25-VII-1931. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
114. *Cop d'ull als nostres recursos. La ramaderia a la Catalunya Central*, «La Publicitat», 31-VII-1931. Recollit a «Visions», I.
115. *Un conreu medieval desaparegut. Safrà i safranaires*, «La Publicitat», 11-VIII-1931. Recollit a «Visions», I.
116. *Un conreu sobrevingut imprescindible: les patates*, «La Publicitat», 27-IX-1936. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», IV.
117. *Història hispànica d'un article alimentari. El sucre a Catalunya*, «La Publicitat», 20-XII-1936. Recollit a «Selecció...», IV.
118. *Problemes de l'hora. La batalla de l'ou*, «La Publicitat», 3-I-1937. Recollit a «Selecció...», IV.
119. *Del règim alimentari vuitcentista. Llet*, «La Publicitat», 6-IV-1937. Recollit a «Selecció...», IV, i «Visions», I.
120. *Evolució d'un article alimentari. La llet en el noucents*, «La Publicitat», 18-IV-1937. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», IV.
121. *Un problema del camp i de la ciutat. La qüestió de la llet*, «La Publicitat», 25-IV-1937. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», IV.
122. *Valors naturals de Catalunya. Possibilitats forestals*, «La Publicitat», 30-V-1937. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», IV.
123. *Extensions i aprofitaments forestals. Pinedes i avetars*, «La Publicitat», 6-VI-1937. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», IV.

124. *Explotacions forestals. Carbó d'alzina*, «La Publicitat», 20-VI-1937. Recollit a «Visions», I.
125. *Correspondència a una rèplica. Carbó d'alzina encara*, «La Publicitat», 27-VI-1937.
126. *Possibilitats forestals. Castanyedes, fagedes i bedollars*, «La Publicitat», I-VIII-1937. Recollit a «Visions» I i a «Selecció...», IV.
127. *Localització d'un article alimentari. L'oli al món*, «La Publicitat», 15-VIII-1937. Recollit a «Selecció...», IV.
128. *Possibilitats econòmiques de la nostra producció. El comerç mundial de l'oli*, «La Publicitat», 22-VIII-1937. Recollit a «Selecció...», IV.
129. *Les possibilitats econòmiques de la República. Estadístiques agrícoles: Les patates*, «La Publicitat», 1-XI-1938.

10.F. LA INDÚSTRIA I L'ENERGIA

L'activitat humana principal de Catalunya era ja essencialment dedicada al món industrial. Vila no l'ignora. Però la seva formació el porta a sondejar la història, convençut de que també en l'anàlisi dels orígens es pot trobar una explicació dels problemes actuals. Mai com en aquests articles dedicats a la indústria no és tan palesa la intenció didàctica de l'autor.

130. *Velles indústries catalanes. Els profits del bargalló*, «La Publicitat», 21-I-1930. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
131. *Velles indústries catalanes. Boixedes i boxaires*, «La Publicitat», 28-V-1930. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
132. *Velles indústries catalanes. El cullerares de Tortellà*, «La Publicitat», 5-VI-1930. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
133. *Velles indústries catalanes. Terrissaires*, «La Publicitat». Recollit a «Visions» I i a «Selecció...», II.
134. *Velles indústries catalanes. Poblacions terrisseres*, «La Publicitat», 13-VIII-1930. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
135. *Velles indústries catalanes. Els gerrers de Miravet*, «La Publicitat», 3-IX-1930. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
136. *Els darrers paraires*, «La Publicitat», 10-I-1931. Recollit a «Visions», I.
137. *Indústries catalanes tradicionals. Breda l'ollera*, «La Publicitat», 13-IX-1931. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
138. *Les més velles indústries catalanes. Antecedents industrials de Catalunya*, «La Publicitat», 17-IX-1931. Recollit a «Selecció...», II.
139. *La indústria tèxtil catalana a l'edat mitjana*, «Indústria Catalana», Barcelona, V-1933; «La Publicitat», 6-IX-1934. Recollit a «Visions», I i a «Selecció...», II.
140. *Velles indústries catalanes. Molins de paper*, «La Publicitat», 29-XII-1933. Recollit a «Visions», I.
141. *Velles indústries catalanes. Papereria*, «La Publicitat», 15-II-1934. Recollit a «Visions», I.
142. *Per a un equilibri del consum i la producció. Concentracions deficitàries*, «La Publicitat», 28-XI-1935. Recollit a «Selecció...», IV.
143. *El vidre i els vidriaires*, «La Publicitat», 29-II-1936. Recollit a «Selecció...», II.
144. *Valors moderns de l'economia. Carbó de pedra*, «La Publicitat», 7-II-1936. Recollit a «Selecció...», IV.
145. *Possibilitats econòmiques de Catalunya. Hulla i lignit*, «La Publicitat», 14-II-1937. Recollit a «Selecció...», IV.
146. *Un món paperaire. Una empresa i un home*, «La Publicitat», 28-II-1937. Recollit a «Selecció...», IV.
147. *Una nova aportació a la geohistòria dels molins paperers de Catalunya*, «Muntanya» Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona, VIII-1971. Recollit a «Selecció...», II.

10.G. EL COMERÇ, ELS MERCATS I LES FIRES

No és possible la comprensió dels agrupaments humans sense l'anàlisi de les relacions que s'estableixen entre les col·lectivitats i el seu entornament. El comerç és una de les formes que presenten aquestes relacions, i no la menys important. En el món tradicional que descriu Vila, les fires i els mercats en són un dels exemples més atractius i plens de suggerències. Aquests articles que tracten dels mercats i de les fires de Catalunya constitueixen, potser, algunes de les pàgines on la prosa de Vila assoleix una vivor més remarcable.

148. *El mercat de Granollers*, «La Publicitat», 12-II-1930. «La Gralla», Granollers, 16-II-1930. Recollit a «Visions», II.
149. *Els mercats de Catalunya. Banyoles*, «La Publicitat», 15-V-1930. Recollit a «Visions», II.
150. *Fires de camp*, «La Publicitat», 1-VI-1930. Recollit a «Visions», II.
151. *La fira de Verdú. L'ambient*, «La Publicitat», 1-VI-1932. Recollit a «Visions», II.
152. *La fira de Verdú. La crònica*, «La Publicitat», 7-VI-1932. Recollit a «Visions», II.
153. *D'economia colomenca. El profit del castanyer*, «La Publicitat», 17-XII-1932. Recollit a «Visions», I.
154. *Mercats de Catalunya. Vilafranca*, «La Publicitat», 1-I-1933. Recollit a «Visions», II.
155. *L'obra anticatalana del govern de Madrid. Els ports són nostres*, «La Publicitat», 8-VII-1934. Recollit a «Selecció...», IV.

10.H. EL PROBLEMA DE L'AIGUA I LA TOPONÍMIA

Catalunya, poble mediterrani, és un poble preocupat per l'aigua. Des dels pobladors més antics als temps més recents, Vila analitza, tant en obres d'importància major, com en els articles agrupats en aquest apartat, la lluita de l'home català per assolir l'aigua, per dominar-la i per emprar-la avinentment. Alguns d'aquests articles escrits ja fa mig segle, són d'una actualitat remarcable.

Uns altres articles d'aquest apartat, fan referència a la toponímia. Les arrels d'un poble, sovint, es revelen en els seus topònims. Vila cerca aquestes arrels i, en els noms antics, el perquè de moltes de les realitats més vives.

Analitza els canvis que van experimentant, rebutja les innovacions bàrbares, accepta les que són lligades al sentit de les coses i proposa, en el terreny dels canvis de la toponímia, l'ús d'un seny tradicional que, moltes vegades, s'assembla al respecte d'un arqueòleg.

156. *La lluita per l'aigua*, «La Publicitat», 20-XI-1929. Recollit a «Visions», I.
157. *Regionalisme hidrogràfic*, «La Publicitat», 2-III-1930.
158. *Les valors de la toponomàstica urbana. Nomenclatura i civisme*, «La Publicitat», 30-IV-1931; «Mai Enrera», Butlletí del Club Excursionista de Gràcia, V-1931. Recollit a «Selecció...», I.
159. *Qüestions de toponomàstica. De Caldetes a Caldes d'Estrac?*, «La Publicitar», 25-XI-1933. Recollit a «Visions», II i a «Selecció...», I.
160. *Tasca de catalanització. Els noms dels pobles*, «La Publicitat», 25-XI-1933. Recollit a «Selecció...», I.
161. *Els canvis de nom dels pobles. Llavaneres*, «La Publicitat», 17-V-1936. Recollit a «Visions», II i a «Selecció...», I.
162. *Variacions toponomàstiques municipals, noms en dansa*, «La Publicitat», 1-XI-1936. Recollit a «Selecció...», I.
163. *Noms en dansa. Colofó*, «La Publicitat», 15-XI-1936. Recollit a «Selecció...», I.
164. *Encara noms en dansa*, «La Publicitat», 25-XI-1936. Recollit a «Selecció...», I.

165. *Qüestions toponomàstiques. Hagionímia o toponímia*, «La Publicitat», 14-III-1937. Recollit a «Selecció...», I.
166. *Desballestament toponomàstic. Conveniència d'una revisió*, «La Publicitat», 25-III-1937. Recollit a «Selecció...», I.
167. *Qüestions de toponímia urbana. Noms nous a carrers vells?*, «La Publicitat», 21-IX-1937. Recollit a «Selecció...», I.

10.I. QÜESTIONS CÍVIQUES

Si el nacionalisme crea problemes d'interès geogràfic, tal com va escriure Prat, el geògraf Vila no podia restar insensible als plantejaments socials i polítics de Catalunya, en l'etapa turbulent que li tocà de viure. Alguns d'aquests problemes, de clara incidència geogràfica, foren analitzats per Vila. En restaren alguns articles reveladors del seu pensament com a ciutadà.

168. *La qüestió social i el moviment d'ara*, «La Publicitat», 2-VII-1931. Recollit a «Selecció...», IV.
169. *Parèntesi polític. L'ensenyament i l'Estatut*, «La Publicitat», 3-VII-1931. Recollit a «Selecció...», IV.
170. *L'actualitat social. Sindicalisme*, «La Publicitat», 16-VIII-1931. Recollit a «Selecció...», IV.
171. *Una interpretació demogràfica de l'últim espasme social. Neoorgarisme*, «La Publicitat», 28-I-1932. Recollit a «Selecció...», IV.
172. *En motiu del darrer espasme social. Els afectes del neoorgarisme*, «La Publicitat», 9-II-1932. Recollit a «Selecció...», IV.
173. *De cara a l'esdevenir. Estadística*, «La Publicitat», 18-V-1937. Recollit a «Selecció...», III.
174. *Uns serveis que cal coordinar. Activitats estadístiques*, «La Publicitat», 13-VII-1937. Recollit a «Selecció...», III.
175. *Activitats estadístiques. Resposta a un «aclariment»*, «La Publicitat», 18-VII-1937. Recollit a «Selecció...», III.
176. *Un text català de geografia. «Elements de Geografia» d'E. Fontserè*, «Revista de Catalunya», Barcelona juliol 1938.
177. *Pierre Deffontaines i la seva actuació a Catalunya*, «Serra d'Or», Barcelona, octubre 1964. Recollit a «Selecció...», III.
178. *Del mal us que hom sol fer del mot regió en els textos*, Carta al Director de «La Vanguardia», 31-I-1967.

10.J. SEMBLANCES BIOBIBLIOGRÀFIQUES I RECENSIONS

No podia oblidar-se, en els articles de Vila, la referència a les personalitats del món geogràfic l'obra de les quals influi damunt de la geografia de Catalunya, marcant-ne l'evolució. Ni, per aquella intenció pedagògica que no el deixà mai, podia permetre que les obres geogràfiques que s'anaven publicant quedessin ignorades del gran públic.

Guiat per aquesta intenció divulgadora i educativa, Pau Vila va escriure, entre 1925 i 1980, multitud d'articles: semblances biobibliogràfiques, recensions de llibres i d'articles d'interès geogràfic, resums de revistes, detalls d'excursions i de visites...

En aquests articles parlà de Pere Vidal, d'Eduard Brossa, de Tomàs Reguer, de Josep Iglésies, dels Reparaz, de Maçó i Torrents, de Font i Saguer, de Carandell, dels Rubió i Tudurí, d'Eduard Fontserè, de Perc Vilar, de Carles Rahola, de V. Serra i Boldú... Però no s'oblidà de fer-ho de Max. Sorre, de D. Faucher, de P. Deffontaines, de Gaussen...

Feu conèixer als lectors de la premsa diària de Barcelona i d'altres poblacions catalanes, als lectors de Revistes i de Butlletins excursionistes, l'aparició de les obres importants, els feu llegir semblances biobibliogràfiques i recensions. La lectura d'aquests articles és indispensable per conèixer les fonts del pensament de Pau Vila, però també per conèixer la intensitat i el sentit de la vida cultural catalana de les primeres dècades del segle vintè.

En la *Bibliografia de Pau Vila* escrita per Galera (Montserrat Galera, 1975), a la qual el lector interessat ha de recórrer, consten detallats més de setanta articles biobibliogràfics i de recensions escrits per Vila, relacionats en ordre cronològic de publicació. Caldria afegir-n'hi, encara, algun d'escadusser aparegut els darrers anys de la vida del Mestre.

11. El període de la vida de Pau Vila analitzat en el present article abarca diversos períodes de la vida de Catalunya plens, tots ells, de transcendència: la lluita per la normalització, la resistència a la dictadura primoriverista, l'esclat de l'esperança, la inquietud de l'hora difícil, la represa expectant...

En tota l'obra de Vila es viu la identificació de l'autor i el moment social que s'està atravesant; es viu l'esforç de l'autor per romandre fidel al sentit de l'evolució de les idees.

L'exigència d'aquesta doble fidelitat trascendeix el propi autor i es projecta, fins i tot, més enllà del món de la Geografia, fins comprendre i penetrar tot el món de la cultura de Catalunya.